

GOVERNMENT OF INDIA
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA.

Class No.

G
897.471

Book No.

Ra 827h

N. L. 38.

MGIPC—S1—12 LNL/58—23.5.58—50,000.

રાસમંદિર

લેખક અને પ્રકાશક :

ગોકુલદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા,

તંત્રી: " સારદા ".

ચિત્રકાર:

રવિશંકર શિવશંકર પંડિત.

સોલ એજન્ટસ:

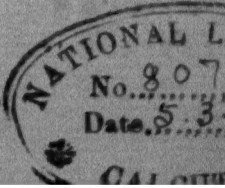
પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.

બરોહરા.

સંવત ૧૯૮૪.

બ. સ. ૧૯૨૮.

કીમત રૂ. ૧-૦-૦

મુદ્રણસ્થાન: હાલકામિત્ર સ્ટીમ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, વડોદરા.

મુદ્રેત : અબાલાલ વિઠ્ઠલભાઈ ઠાકર.

[તા. ૧૫-૧૦-૧૯૨૮]

G

891 471

SELF LISTED

Ra 8278

[સર્વ હક સ્વામીન]

આવૃત્તિ ૨ છ

પ્રેત ૧૦૦૦

ભૂમિકા.

[પહેલી આવૃત્તિ]

આપણા દેશની સ્ત્રીઓની ઉન્નતિમાં આપણી ઉન્નતિ સમાયલી છે; આપણા દેશની સ્ત્રીઓના સુખમાં આપણું સુખ સમાયલું છે. એ ઉન્નત ભાવનાને અંગે હાલમાં ગુજરાતમાં સ્ત્રીકેળવણીનો પ્રચાર દિન પ્રતિદિન વધતો જાય છે. સ્ત્રીઓને સાદું, સરસ અને ઉપયોગી વાંચન આપવાનો વિચાર દરેક સ્થળે પ્રસરી રહ્યો છે. સ્ત્રીઓમાં વાંચનનો શોખ વધે; કેળવણીનાં શુભ સૂત્રોથી તેમનું જીવન અંકિત થાય; ગુજરાતમાં જે નવીન ચેતનની સ્ફુરણા થઈ છે તેમાં ગુર્જર-સુંદરીઓ ઉપયોગી ભાવ ભળવે, એ ગુજરાતના દરેક સપૂતની આંતર ધ્વજ છે—હોવી જોઈએ. ટૂંકમાં ગુજરાતમાં સ્ત્રીઉપયોગી સાહિત્યની વૃદ્ધિ અર્થે જેટલા પ્રયત્નો થાય, એટલા વધારે જરૂરિયાતના છે.

સ્ત્રીવર્ગમાં ગીતગરબા ને રાસની અસર હંમેશાં ઘણી સચોટ થાય છે. કુદરતે તેમનામાં મીઠો કંઠ અને મધુર હલક આપેલી હોવાથી ગીતથી જે અદિહાસનો ઉત્પન્ન થાય છે તેની અસર દરેક હૃદયમાં થાય છે—થવી જોઈએ. ગુજરાત જ જેની જનની છે એવા ગરબા, રાસ અને ગીતો આજે પણ ગુજરાતના (ગુજરાતમાં કાઠિયાવાડનો સમાવેશ ગણેલો છે) ખૂણેખૂણામાં રાજમહેલથી તે ઝૂંપડીમાં વિદ્વાન્ તેમ જ અભણ સ્ત્રીવર્ગમાં ઉત્સાહ અને ઉમંગથી ગવાય છે. ગુજરાતમાં સરસ્વતીદેવીનો પ્રથમ પ્રસાદ મેળવનાર નાગર-સત્તારીઓ તેમ જ અન્ય ઉચ્ચ કામમાં ગરબી-ગરબા ને રાસ લેવાનો પ્રચાર બહુ જ સારા પ્રમાણમાં છે. તેઓના વર્ગમાં

ગવાતાં ગીતો ધણું ઉપયોગી થઈ પડે છે અને પોતાના જ્ઞાનપ્રભાવથી આ સત્તારીઓ ગુજરાતની પ્રગતિમાં મુખ્ય ભાવ બનવે એવી દરેક આશા તેમને માટે રાખી શકાય છે. સૌરાષ્ટ્ર તેમ જ હાલાર દેશના ધણુખરા ભાગમાં જો કે સ્ત્રીઓ અબણુ હોય છે છતાં પણ ત્યાંની ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ રજપૂત જાતિ તેમ જ ખવાસ, આહિર, મેર વગેરે જાતિની સુંદરીઓ જે ગીત તથા રાસ લે છે તે બેશક એક વખત અનુભવવા યોગ્ય છે. તેઓના કોકિલ-કંઠ સાથે સાદું નૃત્ય અને તેમની મધુર હલક સાથે નિર્દોષતા, ઉત્સાહ અને ઉમંગ જોતાં એવા થોડા જ મનુષ્ય હોય છે કે જેનું હૃદય આ નિર્દોષ આનંદથી દ્રવતું ના હોય. કેટલાંક નાનાં ગામડાંઓમાં દરેક પૃથ્વીમાંએ ચાંદનીમાં સ્ત્રીઓ રાસ લે છે. ગામડાની શાંતિ, આમ્ય પોષાક, આમ્ય ભાષા, મીઠો કંઠ, ચાંદનીનો સુદર વ્યોમમંડપ-એમાં એક સુંદરી ધીમું ધીમું ઢોલક વગાડતી હોય ત્યારે ગરબા, રાસડા તથા ગીતની હલક ને હીચ સાંભળવી-અનુભવવી એ પણ જીવનની એક અણુમૂલ ધરી છે એમ વગર શંકાએ કહેવું જોઈએ. તે જ પ્રમાણમાં શહેરમાં શરદુત્સવ-પ્રસંગે શહેરની નાજુક સુંદરીઓના ઘંટડીના જેવા મૃદુ સૂરમાં ગવાતા ગરબાઓથી જે આનંદ મળે છે તે અવર્ણનીય છે.

જમનો ખદલાયો છે. સર્વ સ્થળે કેળવણી, દેશ-સેવા અને ભાંડુ-પ્રેમનો ધ્વનિ ગાજી રહ્યો છે. એ વખતે સ્ત્રીવર્ગમાં ગવાતાં ગીતોમાં કંઈ નવું ચેતન સ્પૃરે એવા ગરબા, રાસ તથા ગીતમાં જે દેશાન્નતિના, ભાંડુ-પ્રેમના અને એકતાના શુભ વિચારો દાખલ થાય તો ભવિષ્યની પ્રગ્નને ધણું ઉપયોગી થઈ પડે, એ સર્વ કબૂલ કરે છે.

ગુજરાતમાં “ ઇંદુકુમાર ” થી સ્નેહ-લમ્બની ભાવના સતેજ કરનાર રા. કવિ નાનાલાલના “ નાના નાના રાસ ” વાંચ્યા પછી મને સ્ફુરણ થઈ કે આ ક્ષેત્ર જેમ વધારે ખેડાય તેમ વધારે લાભપ્રદ

છે, તેમ જ તે વધારે જરૂરનું છે. આ નાનકડા “રાસમંદિર”નો ગુજર-પ્રજામાં દેખાવ એ સ્કુરણાને અંગે થયો છે, એટલે રા. કવિનો હું સહૃદય આભારી છું. એ ઉપરાંત મને જેમ યાદ છે તેમ, મારી સ્વર્ગસ્થ ભગિની મારા બાળપણમાં માતા જ્યારે ગૃહકાર્યમાં હોય ત્યારે મને ખુશી રાખવા જે જે ગીતો ગાતી તેના સૂર, તેની હલક અને તે ગીતોના બજાર હજી પણ મારા કર્ણમાં રમી રહેલા હોય તેમ ભાસ થાય છે. તે આધારે આ “રાસમંદિર” લખાયું હોય તો કંઈ પણ શંકા નથી; અને આજે મારી એ સ્વર્ગસ્થ બહેન સ્વર્ગમાંથી પણ પોતાના ગીતનો પ્રતિધોષ સાંભળી ખુશી થતી હોય એમ મને દેખાય છે. મારી પાસે જે હાલરડું હંમેશ ગાવામાં આવતું હતું તેનો જ રાગ “વીરનું હાલરડું” એ રાસમાં મેં ઊતાર્યો છે.

આ “રાસમંદિર” માં બની શકે તે પ્રમાણમાં સ્ત્રીઓ સહેલાઈથી ગાઈ શકે તેવા લોકપ્રિય ટાળ આપ્યા છે; છતાં કેાઈ કેાઈ ઠેકાણે સાખીઓ ઊમેરી છે અને મૂળ ટાળમાં યોગ્ય પ્રમાણમાં સંપંદોનો કેટલોક ફેરફાર કર્યો છે. વિષયોમાં જેમ બને તેમ સહેલાઈથી સમજી શકાય, વિચારશ્રેણિનું ખંડન ન થાય, એવા સાદા પ્રસંગો ગોઠવ્યા છે. “સહુ સાથે મળી”, “એકતા”, “ગૃહ-કેળવણી”, “સુંદર ગૃહ”, “સાસરિયું” ઇત્યાદિ ઘણાખરા રાસમાં સ્ત્રીધર્મ, ગૃહકેળવણી, ભાંડુપ્રેમ, સેવાધર્મ, સંપ, સ્વદેશપ્રીતિ, વગેરેના વિચારો ઊતાર્યા છે. “ગોવાલણ”, “બાળપણની ઝાંખી યાદ”, “મુઝાતું પ્રથમ પત્રવાચન”, “પાણી-શેરડે” ઇત્યાદિ રાસ નિર્દોષ આનંદને અર્થે યોજેલા છે. બની શકે ત્યાં સુધી ભાષા સરળ અને સ્ત્રીઓ સમજી શકે તેવી રાખી છે. ગુજરી ભાષાની શૃંગાર, માધુર્ય અને લાલિત્ય તેમાં જળવાય છે કે નહિ, તેની તુલના સંગીતરસિક સન્નારીઓ તેમ જ વાચકવર્ગ પર મૂકવી વધારે યોગ્ય છે. મારી એવી સતત ઇચ્છા છે કે ગુજરાતની ગૃહકુળોમાં

ગીત-અરબા-રાસ ચિરંજીવ રહી ગુજરાતમાં શુભ આંદોલનો પ્રસરાવે અને ગુજરાત હિંદની પ્રગતિમાં પોતાનો પણ કંઈ અંશ અર્પવામાં સામર્થ્ય ધરાવે.

સંગીતરસિક સન્નારીઓને આ “ રાસમંદિર ” જલદીથી મળી શકે તે માટે મારા આત્મબંધુ રા. રા. સત્ત્વસુખરામ વીરસુખરામ હોરા, બી. એ. એમણે મારામાં વખતોવખત એ વિચારને સ્ફુરવાની અને પોષી ત્વરાથી આ નાનકડું પુસ્તક બહાર પડાવ્યું છે, તેને માટે તેમનો હું હંમેશનો આભારી છું. તેમ જ વખતોવખત યોગ્ય સૂચના તથા મારાં અન્ય રોકાણોમાં મને આ પુસ્તકને લગતી કેટલાક પ્રકારની ઉપયોગી મદદ કર્યા માટે મારા મિત્રો રા. રા. નટવર-લાલ કરસનદાસ થાણાવાળા તથા રા. રા. નૃસિંહપ્રસાદ ત્ર્યંબકલાલ વૈદ્યનો હું આ તકે આભાર માનું છું.

અંતમાં બાલિકા, ગૃહિણી તથા માતા તરીકે ગુર્જર-સુંદરીઓ પોતાના કર્તવ્યનું પરિપાલન કરે, સેવિકા બની દેશબાંકુનાં દુઃખ નિવારે તેમ જ મારાં ગુર્જર ભાંડુમાં સેવાધર્મના, કેળવણીના અને દેશોદ્ધારના શુભ વિચારો પ્રેરે, એવી પ્રેમસ્વરૂપ પરમાત્માને નમ્ર પ્રાર્થના સાથે સાહિત્ય-મંદિરમાં ગુર્જરી દેવીના ચરણમાં આ પુષ્પ ધરતાં હૃદયમાં અવર્ણનીય આનંદ થાય છે.

વસંતપંચમી
મુબાઈ
સંવત ૧૯૭૧.

}

ગોકુલદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.

આદિવચન.

[આવૃત્તિ બીજી]

રાસમંદિરની પહેલી આવૃત્તિ પછી આજે આ બીજી આવૃત્તિ પ્રગટ થાય એ સમય દરમ્યાન મહાગુજરાતની ગૃહલક્ષ્મીઓએ રાસ-સાહિત્યની રસમંડલીઓ જમાવી છે. આજે કાવ્યપ્રદેશમાં રાસ-સાહિત્ય માનભયુ^{ર્} સ્થાન ભોગવતું થયું છે, ઠેર ઠેર રાસની રમઝટ જામતી જાય છે અને રાસયુગની રસભરી રાત્રીનો ચંદ્રમા આજે ગુર્જરસુંદરીને આંગણે આંગણે દૂધનાં તેજ પૂરી રહ્યો છે. એવે વખતે રાસમંદિરની બીજી આવૃત્તિ સત્વર બહાર પડે એ માટે સંગીત-રસિક બહેનો અને કેટલાક સ્નેહી મિત્રોનો ખાસ આગ્રહ વધ્યો. પરિણામે ‘શારદા’ પુસ્તકપ્રકાશન વિભાગની ૧૯૨૮ ની યોજનામાં આ બીજી આવૃત્તિને સ્થાન મળ્યું. આ બીજી આવૃત્તિ ક્યારની એ ગુર્જરસુંદરીઓનાં કરકમલમાં આવી ગઈ હોત; પણ મારા જાહેર-જીવનનાં અન્ય રોકાણોને લીધે અત્યારસુધી તેમ બની શક્યું નથી તેથી રાસપ્રિય બહેનો મને જરૂર લાગા કરે.

રાસમંદિરના રાસ આજે કન્યાશાળાઓમાં, જાહેરસંમેલનોમાં, સંસ્કારી કુટુંબોમાં અને ગુર્જરસુંદરીના મીઠા હલકભર્યા કોકીલકંઠમાં યોગ્ય સ્થાન પામેલ છે. સંગીતપ્રિય ગુજરાતે એને સત્કારેલ છે; અને આજે આ બીજી આવૃત્તિ, કે જેમાં કેટલાક નવા રાસ ભિમેયો છે, એનો પણ સુંદર સત્કાર થશે એવી મારી દૃઢ શ્રદ્ધા છે.

રાસમંદિરની આ બીજી આવૃત્તિ સચિત્ર બની છે, અને રા. રવિશંકર પંડિત બી. એ, જેવા કલાભર્યા અને પ્રસિદ્ધ ચિત્રકારોનાં એ વિષયમાં મને સહકાર મળ્યો છે, એ માટે એ બંધુનો આભાર.

બાપા અને જોડણીની દૃષ્ટિએ આ આવૃત્તિની શુદ્ધિ જળવવા માટે આપણા જાણીતા યુવાન ભાષાશાસ્ત્રી, મારા મિત્ર રા. ભરતરામ બાનુસુખરામ મહેતાએ આ પુસ્તકના છાપકામ ઉપર દેખરેખ રાખી મને આભારી કર્યો છે. એ બંધુનો એ માટે હું ઋણી બન્યો છું.

ગુર્જરસુંદરી આ રાસમંદિરના રાસ ઝીલે અને ઝીલાવે એ આશાસહિત એ રાસભક્ત ગુજરાતણુ બહેનને આવતે વર્ષે 'શારદા' પુસ્તકપ્રકાશન વિભાગ તરફથી 'રાસવલ્લભ' નામક મારા નવા પચાસ રાસનું પુસ્તક આપવાનું વચન આપું ?

‘આનંદભવન’
ચૌરવાડ } ગોકુલદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા.
ભાદરવી પૂર્ણિમા સં. ૧૯૮૪

રા. રાયચુરાકૃત અન્ય પુસ્તકો.

સ્નેહપૂર્ણા (સચિત્ર)	રૂ. ૩-૦-૦
રાયચુરાની રસીલી વાર્તાઓ (સચિત્ર) આવૃત્તિ ૨ છ	૧-૮-૦
વ્યાસજીની વાર્તાઓ (સચિત્ર)	૧-૮-૦
કાઠિયાવાડની લોકવાર્તાઓ (સચિત્ર)	૧-૮-૦
કાઠિયાવાડી દુહા (સચિત્ર)	૧-૦-૦
સોરઠી વીરાંબનાની વાર્તાઓ (સચિત્ર) તૈયાર થાય છે.	૨-૦-૦
રસિયાંના રાસ (સચિત્ર)	૧-૦-૦
કાઠિયાવાડની લોકવાર્તાઓ (ભાગ ૨ જો)	૧-૮-૦
નવગીત	૦-૬-૦

મળવાનું ઠેકાણું:

પુસ્તકાલય સહાયક મંડળ લી. વડોદરા
શ્રીસર્વ યેચર મેથલ એન્ડસન્સ, રાજકોટ.

સ્વ. સૌ. ઉમિયાગૌરી ર. ઠક્કર.

જોશી આર્ટ, કોલ, મુંબઈ.

ૐ અર્પણ ૐ

ગૃહિણીના કલ્લોલ જેને ગૃહઆંગણે
નિત્ય થતા હતા, માતાનાં વાતસલ્ય જેના
જીવનમાં સદાય ભરપૂર હતાં, સ્ત્રીજીવનના
ઉદ્ધારની વાતે જેને શબ્દે શબ્દે ભરી હતી,
એવાં સ્વર્ગસ્થ બહેન સૌ. ઉમિયાગૌરી
રતિલાલ ઠક્કરને આ 'રાસમંદિર' ની
બીજી આવૃત્તિ અર્પણ કરતાં આનંદ
થાય છે.

—રાયચુરા.

અનુક્રમણિકા.

વિષય	પૃષ્ઠ
રાસમંદિરે	૧
સહુ સાથે મળી !	૨
હો ! શાળી	૪
બાબલડી !	૫
ગુરુદેવ આવો ને !	૭
ગૃહકેળવણી	૯
નવરંગી ફૂલડાં	૧૦
પુરુષ-પ્રકૃતિ	૧૧
જીવન-પ્રાગ	૧૨
વાંસલડી	૧૩
ગોવાલણુ !	૧૪
સુંદર ગૃહ	૧૬
પ્રેમ કે કર્તવ્ય	૧૭
એકતા !	૨૦
સમજીને ચાલો હો ! બહાલાં	૨૧
બહાલા રસમાળી !	૨૩
મુગધાતું પ્રથમે પ્રતિવાચન... ..	૨૫
સાસરીયું	૨૭
બહાલા આવો !	૨૮
જગ મા'લો	૨૯
કરજો કેસરીયાં	૩૦

વિષય	પૃષ્ઠ
સેવાનો ધર્મ સ્વીકારો	૩૧
વીરનું હાલરકું ...	૩૨
ભવિષ્યની બેનડી !	૩૪
જીવન રથ ...	૩૬
માડી ...	૩૮
પ્રભુ પ્રિયતમ ...	૩૯
અમારા અવાસમાં	૪૦
હમે ! ...	૪૧
કોયલડી ...	૪૨
ધ્વજ ...	૪૪
સહયુક્ત સદન ...	૪૬
મારો ભેષ ...	૪૭
બાળપણની ઝાંખી યાદ	૪૮
ફૂલોનું ફૂલ ! ...	૪૯
રણવાટ શોભી રહીરે	૫૧
વિશુદ્ધ ધાટ ...	૫૩
કૌમુદી મહોત્સવ	૫૪
મારા સ્વામી ...	૫૬
વીરનાં લગ્ન ...	૫૮
પાણી-શેરડે ...	૬૦
મુજ ગામડે ! ...	૬૨
નાથધેલી વેરાગણુ...	૬૪
સેવાનાં સંત ...	૬૫
મિત્રનું સંમેલન ...	૬૭
રમીએ ! ...	૬૮

વિષય	પૃષ્ઠ
સદા સેવુ' ...	૬૬
જગતના રાસ ! ...	૭૧
અતિથ સત્કાર ...	૭૨
યાચના ! ...	૭૫
લગ્ન પ્રતિજ્ઞા ...	૭૭
ગૃહિણી ગૃહદેવી ...	૭૯
ચુક્રશોભાં ...	૮૦
એકતાનાં મૂલ ...	૮૩
રામનામ ...	૮૩
સૌંદર્યદેવ ...	૮૫
પ્રિયતમને પ્રેમ ...	૮૬
અહાજીને અરજી ...	૮૮
જલકીડા ...	૮૯
હસતી સુંદરીઓ ...	૯૧
હીંચકા ...	૯૩
નાચનાં દર્શન ...	૯૫
ગૃહિણીનું સ્વપ્ન ...	૯૭
નાથેર દેશમાં રે ...	૯૯

રાસ મંદિર

[ચિત્રકાર:]

[શ. રવિશંકર પંડિત.]

મુગ્ધાનું પ્રથમ પત્રવાચન

પૃષ્ઠ ૨૫

જાણી આર્ટ કોટ-મુંબઈ.

રાસમંદિરે

(ઢાળ: પ્રગટયા શ્રીકૃષ્ણ મન ભાવતા રે લોભ !)

બે'નાં ! પધારે રાસમંદિરે રે લોભ:
રાસના વિલાસ અણુમૂલ જો !

બે'નાં ! પધારે રાસમંદિરે રે લોભ.

મંદિરે શણગાર્યું સ્નેહ-ફૂલડે રે લોભ:
સુંદર છે શબ્દ-સુવાસ જો !

બે'નાં ! પધારે રાસમંદિરે રે લોભ.

જૂલે તોરણ સૂર—તાલનાં રે લોભ:
જળકે માણિક્ય સમ ભાવ જો !

બે'નાં ! પધારે રાસમંદિરે રે લોભ.

નીતિ-કુંકુમભર્યું આંગણું રે લોભ:
પૂરી રંગોળી-સદ્બોધ જો !

બે'નાં ! પધારે રાસમંદિરે રે લોભ.

આશાભરી મારી બે'નડી રે લોભ:
આશાભર્યા મારા રાસ જો !

બે'નાં ! પધારે રાસમંદિરે રે લોભ.

સહુ સાથે મળી !

(ઢાળ: રાતભડી રળિયામણી, મનમોહનજી !)

ઘે'નાં ! આવો રાસ ઝીલવા, સહુ સાથે મળી !

ગાઓ ગમતે રૂઢાં ગીત:

શાણી સાહેલી, સહુ સાથે મળી !

વિદ્યારૂપી બાગમાં, ગૃહકેળવણી વેલ;

ધર્મપાણીથી સીંચતાં, તોડે મનના મેલ.

ફરવા જાઓ એ બાગમાં, સહુ સાથે મળી !

એ સુંદર સુવાસિત લે'ર:

રસથી લેળે રે, સહુ સાથે મળી !—ઘે'નાં

નીતિમંદિરમાં સદા, ધરી પ્રભુનું ધ્યાન;

કરે બંદગી સર્વદા, મનથી થઈ નિષ્કામ.

ગાઓ ગાથા સદા સત્યની, સહુ સાથે મળી !

પ્રભુપ્રેમ તણા જે પાઠ:

નિત્યે પઢે રે, સહુ સાથે મળી !—ઘે'નાં

સંસારી શાળા મહીં, શીખે એના ધર્મ;

ક્ષમા દયા ને પ્રેમથી, કરે સઘળાં કર્મ.

સંપી ચાલો સખી રોડથી, સહુ સાથે મળી !

ધરની શોભા ગૃહનાર:

શાણી સમજે રે, સહુ સાથે મળી !—ઘે'નાં

એક એક દાણો લઈ, મહેનત કરી અપાર;
 કીડી પણ ઉદ્યોગથી, બરે નિજ કેઠાર.
 આળસ ત્યાગી સંચરો, સહુ સાથે મળી !
 બની ઉદ્યોગી નિત્યે બે'નઃ
 જગમાં ચાલો રે, સહુ સાથે મળી !—બે'નાં●
 શિયળ તણી સાડી સજો, જેમાં સફળ્યુતાર;
 સફવચન સતકાર્ય ને સફવિચાર શણગાર.
 પહેરો પોષાક એ પ્રેમથી, સહુ સાથે મળી !
 જેણે શોભા ધરે સંસારઃ
 ગીતડાં ગાઓ રે, સહુ સાથે મળી !—બે'નાં●

હો ! શાશ્વી

(ઢાળ: ગંગાની ગળણી ને જમનાનાં પાણી.)

નેહનાં નયણાં ને મંજુલ વાણી,
સાસરિયે જઈ ધરજે હો ! શાશ્વી;
વા'લેરાં વા'લેરાં વચનોની લા'ણી,
સાસરિયે જઈ કરજે હો ! શાશ્વી.

સ્નેહતું મંદિર ને શાંતિની શાળા,
શૃદ્ધને ખનાવી રે'જે હો ! ખાળા;
સ્વામીની સેવાના પાઠો રસાળા,
ધ્યાન ધરીને પઢજે હો ! ખાળા.

કુટુંબપ્રેમી ને સંસારે રહેમી,
સ્નેહી સુધા સમ બનજે હો ! બે'ની;
જીવનજ્યોત ને સત્યની ધૂની,
વિનય વિચારે જગાવે હો ! બે'ની.

સ્વામી સંતોષ ને સ્નેહ પ્રમાણી,
સેવિકા ધર્મને ધરજે હો ! શાશ્વી;
સહનશક્તિ ને ધૈર્ય પિછાણી,
જગમાં વિચરજે સદા હો ! શાશ્વી.

ભાભલડી !

(ઠાળ: સુંદર વેણુ વાગી, વેણુ વાગી.)

તારો કોડીલો કંથ દેખાડું,
ભાભલડી આવજો ! આવજો !
એનાં નયણાંનો નેહ ચખાડું,
ભાભલડી આવજો ! આવજો !

મીઠા ને મૃદુતા ભર્યા,
મધુરા એના ઘોલ;
વીર મારો વિનયી સદા,
હાસ્ય કરે અણમોલ.

એની જ્ઞાની-સિતારી સુણાવું,
ભાભલડી આવજો ! આવજો !
એના જીવનનો દેશ દેખાડું,
ભાભલડી આવજો ! આવજો !

વીર મારો સાગર સમો,
સરિતા ભાભી જણાય;
નિરખી સંગમ સ્નેહનો,
હિલ માઈ હરખાય.

એની સેવાના લેખ બતાવું,
ભાભલડી આવળે ! આવળે !
એની આશાના લેખ વંચાવું,
ભાભલડી આવળે ! આવળે !

ચંદ્ર સમે મુજ વીરલો,
આંઠની ભાભી ગણાય;
શીતળતા અમીરસ ઝરે,
કુટુંબ-જગ પોષાય.

તારા સૌભાગ્યદેવ બતાવું,
ભાભલડી આવળે ! આવળે !
તારા જીવનના પ્રાણ દેખાડું,
ભાભલડી આવળે ! આવળે !
તારે કેડીલો કંથ દેખાડું,
ભાભલડી આવળે ! આવળે !

શુરુદેવ આવો ને !

(ઢાળઃ શ્રીષ્ઠા ઝરમર વરસે મેહ.)

અમે યાત્રીએ મળીને સહુ બાળ,
શુરુદેવ આવો ને !

અમ જીવન-જ્યોત જિજ્ઞાસા,
શુરુદેવ લાવો ને. ધ્રુવ.

શોક-મોહના તોફાની ઢરિયે,
જીવનનાવડું ડૂબે રે:

ડૂબે ડૂબે તરવાની આશા,
નાથનાવિક મનસુખે:
હો ! શુરુદેવ આવો ને !

સંસારી વાડીમાં કલેશ-કચરો,
આધાર્યો બરાણો રે:

માળી બની નાથ વાડી શોભાવો,
ચેતન અનેક આણો:
હો ! શુરુદેવ આવો ને !

ઊભાં બાહુડાં ભક્તિ, ખંત ને,
માચાણુ તેજના તારે રે!
ઊભાં ઊભાં વાટલડી જુએ,
પૂર્વદિશાને આરે!
હો! ગુરુદેવ આવો ને!
અમે યાચીએ મળીને સહુ બાળ,
ગુરુદેવ આવો ને!

ગૃહકેળવણી

(ઢાળ: સખી વિરહી જનની પીડ વિરહી જાણે છે.)

ફૂલી કેળવણી કંઈ બે'ન ? કહેશે આજે રે;
જેણે સુધરે તમ સંસાર સુખના સાજે રે.

ખાળા શાળાએ શીખતી આજ લેખન વાંચન સહુ;
વળી ભૂગોળ ને ઇતિહાસ ભૂમિતિ લેખાં બહુ.

ખીજગણિતના કંઈ પાઠ મોઢે કરીને રે;
કર્યો શાળાનો કમ પાસ માન ધરીને રે.

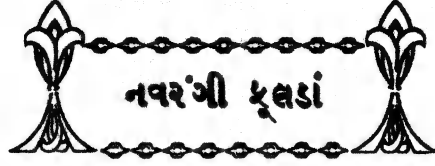
એ કેળવણીનો લાભ બે'નાં લેજો રે;
પણ વીરની અરજ એક ધ્યાને ધરજો રે.

ગૃહ ગૃહિણીથી જ ગણાય ખાકી મકાન ગણો;
ગૃહની શોભા ગૃહનાર નિત્યે એ જ ભણો.

એ ગૃહની કેળવણી કુટુંબે શાંતિ ઠરે;
એ કેળવણીનું સુખ સ્વર્ગ સમાન ખરે.

એ શિક્ષણથી સહુ નાર ગૃહદેવી જ ઠરે;
જે સુંદરીઓથી દેશ ઉદયની આશ ધરે !

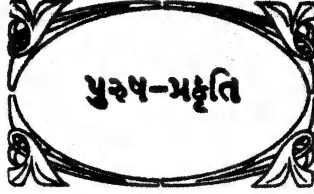
(હાળ: ઓધવજી સદેશો કહેજો સ્થામને.)

ભારત-માતાનાં સફુગુણી ખાલુડાં !
નવીન વર્ષે સ્નેહભરી હિલ-છાબડી !
સુવાસ પસરે સત્કીર્તિ સત્કર્મની,
લેજો એ નવરંગી નવલાં ફૂલડાં !—ભારત.

સંપત્તિ સંતતિ સ્નેહ સદા સુખ-સૂરથી,
વાગે જગસેવાની મધુરી મોરલી !
દેશભક્તિ ને રાજ્યભક્તિના તાનમાં,
વીસરો સઘળા સ્થૂળ ભાવના બેઠ જો !—ભારત.

ગાઓ ગુજરી ગિરાનાં ગુણ ગીતડાં,
પધરાવી મનમંદિર મૂર્તિ પ્રેમની;
નૂતન વર્ષની નવીન આશાવેલીનાં,
લેજો એ નવરંગી નવલાં ફૂલડાં !—ભારત.

(એક તાલે ગવાય છે.)

હીરો હેમથી શોભે, હેમ હીરે આપે,
એવી પુરુષ-પ્રકૃતિની જોડી જડી.

સ્નેહ-માર્ગ ઉપાસી, સુખદુઃખના સાથી,
જેવી વેલીની વૃક્ષથી પ્રીતિ મળી;
એવી પુરુષ-પ્રકૃતિની જોડી જડી.

જગ-પ્રેમ સરોવર આરે, પ્રભુ માનસ હંસલાં આરે,
એકમેક પ્રીતિના તારે, બાંધ્યા કેલ કરી કિરતારે;

નરનારી તણી, સ્નેહલા'ણી બરી,
જગને બક્ષીસ પ્રભુથી મળી;
એવી પુરુષ-પ્રકૃતિની જોડી જડી.

હીરો હેમથી શોભે, હેમ હીરે આપે,
એવી પુરુષ-પ્રકૃતિની જોડી જડી.

“ જીવન-બાગ ”

(કરતાં કરતાં ઝીલાય છે.)

બે'ન ! બે ને ! બે'કી રહ્યો જીવન-બાગ,
જ્ઞાન-કેકિલાનાદ, સત્ય મેનાનો સાદ.
પ્રેમ-પુષ્પને પરાગ—

બે'ન.

પ્રસરી રહી પ્રભુતા અનેરી, શાંતિકુંજે બે જરા,
કર્તવ્યની છાયા સદા, પોષક શીતળ ને સુખકરા;
એ બાગમાં બેઝી રહ્યા, આનંદકુવારા ઘણા,
સફળુષ્પ-સમીરની લે'રમાં, રહેતી નહિ કાંઈ મથા.
બેઠ હિલડે આહ્વાદ, સેવાવેલડી સુહાગ,
પ્રેમ-પુષ્પને પરાગ—

બે'ન.

વાંસલયી

(ઢાળઃ હું શું જાણું વાંસે મુજમાં શું દોડું ?)

વૃંદાવનમાં વાંસલયી વાગી,
વારી વારી સૂર ફેતાં પ્રહસ-જ્યોત જાગી,
વૃંદાવનમાં વાંસલયી વાગી.

વાંસલયી-તાને વાછરડાં ઝૂલે,
યમુનાનીર-લહરી સ્તંભીને ડોલે;
થેલી બની વૃજબાળા હોયી ધરધર ત્યાગી,
વૃંદાવનમાં વાંસલયી વાગી.

જંત્ર છે કે તંત્ર છે કે મોહિનીનો મંત્ર છે;
થેલી કીધી ગોપકન્યા વેરણી બની અંસરી;

ખાળકને છોડી માતાઓ હોડી,
જીવન સાથે ઇશ્વર જોડી;
જાન બૂલી ગોપનારી અંસરી-લેહ લાગી,
વૃંદાવનમાં વાંસલયી વાગી.

ગોવાલણ !

(લાળ: શીખ સાસુ જુદે છે રે વહુ જુ ! રહો ઠગે.)

ખેતર આલી ગોવાલણ રે, લઈ ભાત સુંડી ભરી;
મહી મટકી લીધી રે, સીકું નિજ હાથ ધરી.

નદીકાંઠે ચાલે રે, જિભા જ્યાં છોડ ધણી;
ડગલેડગલે ગાતી રે, ગીતો નિજ નાથ તણી.

ગામપાઠરમાં વાડી રે, લીલીછમ શોભી રહી;
ઠંડો વાયરો વાય રે, સીમડિયુંની શાંતિ લહી.

જીભી વડલાને ઓથે રે, મહુલી છાજે છજી;
લીલી વેલડી લતાથી, અનેરો સાજ સજી.

ખાળક રમતું પાસે રે, વાછરડાં ગેલ કરે;
નિરખી હસતું ખાળકને, પિતાનાં નયણું ઠરે.

વાડ કાંટાની ખોલીને, ગોવાલણ આવે વધી;
ભાળી માતને છેટેથી, ફૂલું ખાળ માડી ! વહી.

આવી હર્ષે જીપાડયું રે, ખાળકને ચૂમી ભરી;
નિરખી પ્રેમથી સ્વામીને, નયનથી વાત કરી.

મૂકી મટકીને સંકિચી, જિતાડું બાત બધું;
ફડા રોટલા છોડીને, બાળકને બટકું ફીધું.

બાળક ખેલે ને નાચે રે, ઢહાંનિા ધૂંટ બરી;
સાથે કુદરત નાચે રે, સુખોની શાંતિ ધરી.

ખાતાં સર્વ સતોષે રે, નિહાળે વ્યોમ બાણી;
સુખી સર્વથી માને રે, જીવનનો આંક ગણી.

સુંદર ગૃહ

(દાળ: ઓપવજી ! સદેશો કહેજો સ્યામને.)

હાસ હસે છે હેતભયું જ્યાં સુંદરી,
લા'ણી થાયે મંજુલ વાણીની સદા !
નયનોમાં જ્યાં નેહ તણી જ્યોતિ દીપે,
સંપ તણું જ્યાં આલે શાંતિરાજ જો !

સુંદર ગૃહમાં સ્વર્ગીય સુખડાં સાંપડે.

હૈડામાં જ્યાં પ્રેમ તણું ઝરણું ઝરે,
પોષે મીઠડાં વચનો અંતરવેલ જો !
સાહાઈ ને શૌચ તણા પાઠો ભણી,
અંતરના અજવાળે સઘળા મેલ જો !

સુંદર ગૃહમાં સ્વર્ગીય સુખડાં સાંપડે.

સત્યસ્નેહની સિતારોના સૂર જ્યાં,
જીપજાવે આંહોલન દિન ને રાત જો !
બ્રહ્મજ્ઞાનનાં ગીતડાંના લલકારથી,
જાગે માનવઅંતરના સહુ તાર જો !

સુંદર ગૃહમાં સ્વર્ગીય સુખડાં સાંપડે.

રાસ મંદિર

ચિત્રકાર

ગ્રામસણ

(રા. મયશંકર પંડિત,
૧૯૧૮.)

પ્રવેશી બ્લાટીંગ ફાલ-મુજર.

પ્રેમ કે કર્તવ્ય.

(હાળ : અંબોડા શિરપર શોભે છે સારા.
[વટસાવિત્રીના ગીતનો એક ભાગ.])

ક્ષત્રિય-જુડે ભગવો ફરકતો,
હૃદયે હૃદયમાં ચરાતન સ્કુરતો;
અમને સહા થે એ ગમતો રે,
સ્વામી ! રણમાં સિધાવો.

નયનો અમીના અંજનથી ભરેલાં,
સેંથીમાં કુંકુમ-છાંડ તરેલાં;
કેશ કળાથી ગૂંથેલા રે,
સુંદરી ! પ્રેમે રમીશું.

સૂર્યની માફક શોભતા વીરો,
ભાથે ભરીને અગણિત તીરો;
રણવાસે શોભે હમીરો રે,
સ્વામી ! રણમાં સિધાવો.

સુંદરી-મંદિર ધ્યાન લગાવું,
સંસારે સ્નેહની જ્યોત જગાવું;
પ્રેમના પાઠ વંચાવું રે,
સુંદરી ! પ્રેમે ભ્રમીશું.

દેશ-પ્રીતિની જ્યોત જગાવો,
સ્વર્ગની વાટનો અણમૂલ લાવો;
શાને ઓ ! નાથ ગુમાવો રે,
સ્વામી રણમાં રમી દો.

સૌંદર્ય-દેવીની મૂર્તિને નિરખી,
હૃદયે બરેલી જે સુંદર સુરખી;
બહુઈ પ્રેમની ભૂરફી રે,
સુંદરી ! પ્રેમે રમીશું.

ક્ષત્રિય-રાજને તલવાર વા'લી,
પ્રેમ-સુધારસ ઠર્તવ્ય-ખ્યાલી;
પીતાં બનો કેમ ખ્યાલી રે,
સ્વામી ! રણમાં સિધાવો.

રાણીવાસે રમણી તું રૂપાળી,
સજતી ઉપાસમ શોભીતી સાણી;
નયણું ઠરે એ નિહાળી રે,
સુંદરી ! પ્રેમે ભીડીશું.

રણવાટને રાણીવાસ પ્રમાણે,
પ્રેમમાં શૌર્યના તત્ત્વને આણે;
સમશેરને વા'લી બણે રે,
સ્વામી ! રણમાં સિધાવો.

તુજને છોડી કેમ બાઉં હું બાળા,
તારા જીવનના જે પાઠો રસાળા;
લલના એ લાલિત્યવાળા રે,
પ્રેમમાં સાથે પઢીશું.

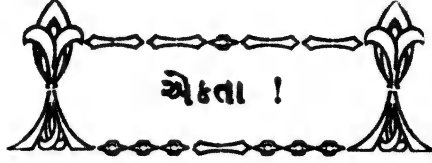
કહો તો સ્વામી હું સાથમાં આવું,
હૃસ્મનદળને મારી હઠાવું;
ક્ષત્રિય-તેજ જગાવું રે,
સ્વામી ! રણમાં સિધાવો.

ક્ષત્રિય-ધર્મને ચાહ કરીને,
કર્તવ્યમંત્રનું ધ્યાન ધરીને;
વિજયમાળ વરીને રે,
સ્વામી ! રણમાં રમી લો.

* * * *

પ્રેમકર્તવ્યની તુલના કરીને,
દેશપ્રીતિનું ધ્યાન ધરીને;
ક્ષત્રિય-શૌર્ય ધરીને રે,
સ્વામી રણમાં જીત્યા !

(ઢાળ : વા'લા માસ અસાડીલો મેઘ.)

તણ સર્વે આ ભિન્ન વિચાર, સ્નેહનો સાથ ધરો,
સૌનો એક જ સરજનહાર, શાને જૂઠાઈ કરો;
કેણ હિંદુ મુસલમાન બાત, પારસી ખ્રિસ્તી ગણો,
અઘળાં એક જ તાતનાં બાળ, એકતા-પાઠ ભણો.

કેઈ ઉપાસે કૃષ્ણને, કેઈ ભજે હોરમઝદ,
કાઈરુટને કેા સેવતા, કેા માને મહમદ;
સર્વ ધર્મના સૂત્રમાં, સત્ય પ્રેમ ને નેક,
જૂઠા જૂઠા માર્ગ છે, અંતે એકતું એક.

હિંદુ બિલુ આશાના કિનારા ભણી,
સંપ કેળવણી શુભ આંક ગણી;
તણ “હુ” “તુ”ની મારામારી ઘણી,
હવે માળા જપો સહુ ઐક્ય તણી.

તણ સર્વે આ ભિન્ન વિચાર, સ્નેહનો સાથ ધરો.

સમજને ચાલો હો ! વા'લાં

(લાળ: ગાડી ચાલી ગુજરાત.)

વસમી છે જીવનવાટ,
સમજને ચાલો હો ! વા'લાં.
જ્ઞાનીને સે'લી એ વાટ,
સમજને ચાલો હો ! વા'લાં.

પ્રભુતેજનો અંશ આ, પ્રભુતેજમાં જાય,
વિકાસક્રમના માર્ગની, લઇને અનુભવની સહુ છાંય;
સમજને ચાલો હો ! વા'લાં.

અનિજ-માર્ગ પૂરો કરી, ઝાડપાન સહુ થાય,
જોઇ જીવનમાર્ગને, પશુ પ્રાણીયોનિમાં જાય;
સમજને ચાલો હો ! વા'લાં.

જ્ઞાન લઇને સર્વત્ર, સમજ સઘળા મર્મ,
ઉત્તમ માનવ દેહને, પામી જીએ જગતના ધર્મ;
સમજને ચાલો હો ! વા'લાં.

સીધે રસ્તે ચાલતાં, જલદી પહોંચી જવાય,
પશુ રસ્તા પર મોહની, માયા જોઇ સહુ લલચાય;
સમજને ચાલો હો ! વા'લાં.

એક બાબુ આશા ઊભી, નવલા ધારી રંગ,
ખેંચાયે સહુ જીવડા, જ્યમ ઝીપલાયે દીપે પતંગ;
સમજીને ચાલો હો ! વા'લાં.

કોધ મોહ મત્સર તણી, બજાર ધીજી ભરાય,
જ્ઞાનવિહોણાં માનવી, જોતાં અટકી તણીં ઊભરાય;
સમજીને ચાલો હો ! વા'લાં.

માયાના બહુ ડુંગરા, ડગલે ડગલે જાણુ,
કોઈ પડે કોઈ ચઢે, જોઈ તૃષ્ણાની ખોટી ખાણુ;
સમજીને ચાલો હો ! વા'લાં.

વિકાસક્રમના માર્ગનો, વિકટ ઘણો છે પંથ,
જ્ઞાનચરણથી ચાલતાં, આવે જલદીથી એનો અંત;
સમજીને ચાલો હો ! વા'લાં.

જેવાં જેનાં કર્મ છે, તેણે તેને ભાન,
સોળત મળતાં સત્યની, થાશે સર્વે રસ્તાનું જ્ઞાન;
સમજીને ચાલો હો ! વા'લાં.

વિવેકનાં વસ્ત્રો ધરી, વિનય—લાકડી હાથ,
વિકાસક્રમના માર્ગમાં, કરજો પ્રેમસાથીનો સાથ;
સમજીને ચાલો હો ! વા'લાં.

જ્ઞાન-ભોમિયો સર્વદા, સીધે રસ્તે જાય,
શુરુચરણને પામવા, ઉત્તમ સમજો એ જ ઉપાય;
સમજીને ચાલો હો ! વા'લાં.

વા'લા રસમાળી.

(ઢાળ: સુદર વેણ વાગી, વેણ વાગી.)

આ જીવન-વેલને પોષા,
હો ! વા'લા રસમાળી ! રસમાળી !

સ્નેહ-સુધા-સલિલથી સીંચો,
હો ! વા'લા રસમાળી ! રસમાળી !

પ્રદ્યુમ્ન-ઉદ્યાને જિપજી,
સુંદર જીવન-વેલ;
વિશ્વ-વાયુની સેરમાં,
જેલે જગના જેલ.

અમીરસથી એ વેલડી ભીંજો,
હો ! વા'લા રસમાળી ! રસમાળી !

જગ-કુંજે એ વેલડી સુહાવો,
હો ! વા'લા રસમાળી ! રસમાળી !

જ્ઞાન-વૃક્ષના સાથમાં,
અખંડ એની પ્રીત;
વળગી રહી એ વેલડી,
ધરી નાથનું ચિત્ત.

એ વેલીને વૃક્ષે ચઢાવો,
હો ! વા'લા રસમાળી ! રસમાળી !

એ અરણ્ય અનેરી સ્વીકારો,
હો ! વા'લા રસમાળી ! રસમાળી !

મુખ્યાનુ' પ્રથમ પત્રવાંચન.

(ઢાળ : ઓધવજી ! સદેશો કહેજો સ્વામને.)

શોભે રૂડી શરદ પૂનમની ચાંદની,
રંગીને રજની રૂપેરી રંગથી;
સામે શોભે નવયૌવનની સુંદરી,
ચંદ્રિકા આકાશેથી જ્યમ ઊતરી ! શોભે.

આવી ઊભી છોડી સર્વે સાથને,
એકાંતે નિજ મંદિરના મુખભાગમાં;
નીચે ઉપર નિરખે ધીમી દૃષ્ટિથી,
જાણે સરતી સરિતા ચાલી જાય જો ! શોભે.

રગરગમાં જાગી છે જ્યોતિ પ્રેમની,
આતુરતાને સાગર ઝોકાં ખાય જો;
જાણે કોઈ જોઈ જશે એ પત્રને,
ભીતિના ભણ્ણકારા પળપળ થાય જો ! શોભે.

કંચુકી છોડીને કાઢ્યો પત્રને,
હૃદયે ચાંપી ચુંખ્યો વારંવાર તે;
અંગુલિ થરથરતી કપે કાય જો,
જાણે શરમ-સિતારીના મૃદુ તાર જો ! શોભે.

“મુજ વા'લી મુજ ગૃહમંદિરની દેવી હો ! ”
 “તુ'માં હું'માં અંતર નહિ પણ એકથ જો ”
 “પૂરી એકબીજાની સઘળી ન્યૂનતા ”
 “સાથે રમશું જીવનનું સહુ ખેલ જો ! ” શોભે.

“મુજ જીવનની સ્નેહભરી ઓ ! સુંદરી ”
 “તુજ વાડીમાં ફરતાં નૌતમ નેહથી ”
 “સાથે ગાશું સત્ ચિત્ આનંદ ગીતકાં ”
 સ્વામીના ઉદ્ગારો વાંચે હર્ષથી ! શોભે.

પ્રિયતમનો વાંચીને પહેલો પત્ર આ,
 બિર્મિ અંતર હર્ષભરી બિભરાય જો;
 વાંચે વાંચે ફરી ફરીને વાંચતી,
 અમૃતરસની ખ્યાલી જ્યમ છલકાય જો ! શોભે.

હસતી મુગ્ધા વાંચીને પતિ-પત્રને,
 સામે ચંદ્ર હસે રજનીના સંગમાં;
 જગ આખું ડાલે એ જ્યોતિ-ચંદ્રથી,
 રમણી ડાલે પ્રિયતમના એ પત્રમાં ! શોભે.

અનુભવી સમજે આ જીવનની ઘડી,
 રસિયાં થાયે રસભીનાં રસભોજ જો;
 મુજને બાગે શમણું આવાં સ્નેહનાં,
 તમમાં પણ બાગે એવી આશિષ જો ! શોભે.

(ઢાળ: ઓધવ ! નંદનો છારો તે નમેરો થયો રે લોલ.)

સખી ! સાસરિયું સ્નેહ સમું ધામ છે રે લોલ:
સુખ શાંતિ તણો વિશ્રામ છે રે લોલ:—સખી.

મુજ સસરાજી કયા દેવ તાતજી રે લોલ:
સ્નેહ—સાસુડી માત સમાં શોભતાં રે લોલ:
મુજ નણ્ણી સુખોનો આરામ છે રે લોલ:
સખી ! સાસરિયું સ્નેહ સમું ધામ છે રે લોલ.

મુજ દેર જેઠ કામા સત્ત્વરૂપ છે રે લોલ:
જેની શીળી છાયા અફલુત છે રે લોલ:
ઠંથ ઠેડીલો પ્રેમ પ્રભુ કહાન છે રે લોલ:
સખી ! સાસરિયું સ્નેહ સમું ધામ છે રે લોલ.

કયા ધર્મ તણું રાજ્ય રૂડું શોભતું રે લોલ:
સંપ સ્નેહ તણું તેજ સદા ઓપતું રે લોલ:
સદા સુંદરી જીવન તણું ગામ છે રે લોલ:
સખી ! સાસરિયું સ્નેહ સમું ધામ છે રે લોલ.

વે'લા આવો રે !

(ઢાળ : વાવ્યો હજારનો ગાંઠિયો, જગ્યો યુવાખીનો ડાઝ)

ખાંધી મહુલી પ્રહાની, ગંગા-કાંઠે રાજ !
વે'લા આવો રે ! જોગીરાજ મહારાજ.

લીલી લતા લીલી છાંયડી, લીલી વગડાની લે'ર !
વે'લા આવો રે ! જોગીરાજ મહારાજ.

પ્રહ્મભોગી મારા નાથજી, કરશું વિશ્વની વાત !
વે'લા આવો રે ! જોગીરાજ મહારાજ.

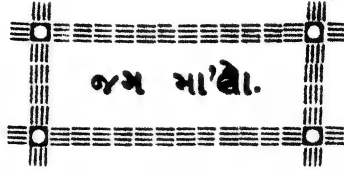
કૂલડાં વીણીશું જ્ઞાનનાં, હેશું જગતને લા'ણ !
વે'લા આવો રે ! જોગીરાજ મહારાજ.

જોગ સાધીશું સ્નેહનો, ધરી નાથનું ધ્યાન !
વે'લા આવો રે ! જોગીરાજ મહારાજ.

ભોખ ધારીશું પ્રેમનો “સેવા” કરશું હો ! રાજ !
વે'લા આવો રે ! જોગીરાજ મહારાજ.

ભગવી કંથા ભગવું ધ્યાને, ભગવા હૃદયના રાજ !
વે'લા આવો રે ! જોગીરાજ મહારાજ.

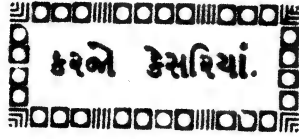

(હાળ: સખી હું તો જળ રે જમુનાનાં પાણી ગધ'તી)

બની બે'ન ગૃહિણી જગતને દીધાવો,
વઢી સ્નેહ-વાણી જીવનને શોભાવો;
હાં રે ! બે'ન હેતાળ હૈડાંથી આવો,
હો ! શાણી બે'ન સ્નેહી બનીને જગ મા'લો.

હાં રે દેશ-ભાંડુની સેવા કરીને,
કરો દુઃખી હૃદયોમાં ધ્યાન ધરીને;
હાં રે ! બે'ન અનાથનો હાથ ઝાલો,
હો ! શાણી બે'ન સ્નેહી બનીને જગ મા'લો.

(ઢાળઃ ઝીણા ઝરમર વરસે મેહ.)

રૂડી રણધેલી રણવાટ,
કરને કેસરિયાં.

ચૂરવીરોનાં સ્વર્ગ ને ઘાટ,
કરને કેસરિયાં. મુવ.

સિંહણના સુતની ગર્જનાથી,
ધુળે ધરા ને ધરાડ રે:

સત્રી-હાકે પૃથ્વી ટાલે, ને
ટાલે હશે દિકપાળઃ
કરને કેસરિયાં.

રણે ચઢ્યા નણહલના વીરા,
વરને વિજય-જય-માળા રે:

શોભાવી નાથ નિજ માતાની રૂખને,
જગવો ચૂરાતન-જવાળા રે !
હો ! કરને કેસરિયાં.

સેવાનો ધર્મ સ્વીકારો.

(ઢાળ: રામ રાખે તેમ રહીએ.)

સેવાનો ધર્મ સ્વીકારો, સાહેલીઓ !
સેવાનો ધર્મ સ્વીકારો.

દુનિયાના ધર્મની સેવા જ ચાવી,
બિઘાડે પ્રેમ-પટારો, સાહેલીઓ !
સેવાનો ધર્મ સ્વીકારો.

જાત-ભાત-ભેદોના કલેશ સહુ છોડી,
એકતાની લા'ણી સ્વીકારો, સાહેલીઓ !
સેવાનો ધર્મ સ્વીકારો.

બૂખ્યાને ભાખરી ને તરસ્યાને પાણી,
અધાને પઠતાં બિગારો, સાહેલીઓ !
સેવાનો ધર્મ સ્વીકારો.

હઠને દિલાસો દુઃખી હૃદયને,
શાંતિની વાત વિચારો, સાહેલીઓ !
સેવાનો ધર્મ સ્વીકારો.

પ્રેમી પ્રભુને પામવાને માટે
સેવાનો શ્રેષ્ઠ સિતારો, સાહેલીઓ !
સેવાનો ધર્મ સ્વીકારો.

વીરનું હાલરડું.

(હાળ: તમે સાડો મેલો કહાન ! પોઢો પારણિયે ભગવાન.)

તમે જૂલો મારા વીર !

પોઢો પારણિયે ધરી ધીર.

હથ્થુ હથ્થુ હીચિયું હેતે, ગાઈ સદા રસ—ગીત,
સાંભળજો સ્નેહ ધારી હો ! વીર સૂતાં સૂતાં ચે ચિત્ત;
તમે જૂલો મારા વીર !

પોઢો પારણિયે ધરી ધીર.

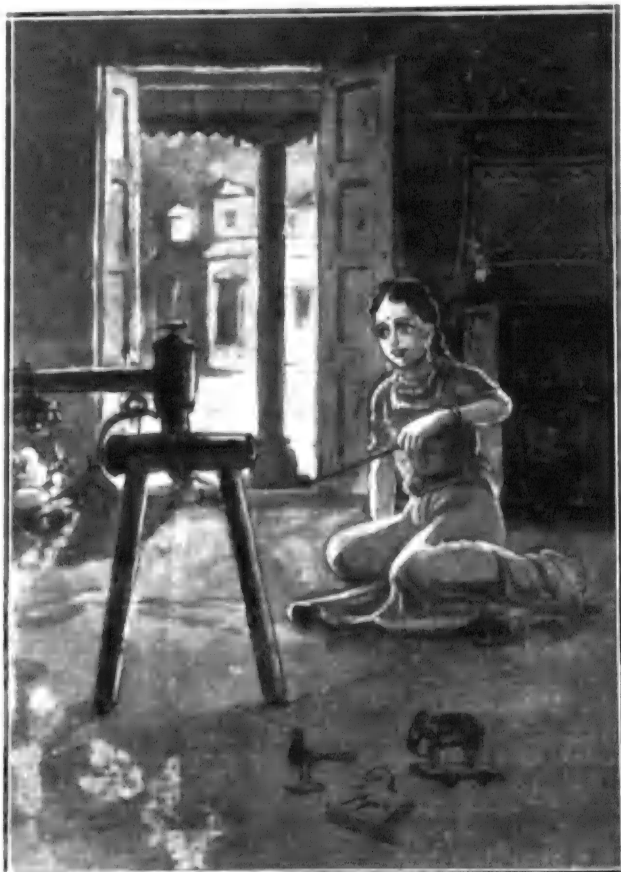
હીરલા કોહીનૂર જડાવ્યા, પારણામાં અણુમોહ,
રેશમની રૂડી દોરડી શોભે, બેનડી કેરા બોહ;
તમે જૂલો મારા વીર !

પોઢો પારણિયે ધરી ધીર.

માવડીનું હેત મોંઘેરું બાણું, જગ આખે પંકાય,
સાથે માણીયું એ સુખડાં વીરા, માતાની શીળી છાંય;
તમે જૂલો મારા વીર !

પોઢો પારણિયે ધરી ધીર.

રાસ મંદિર

[ચિત્રકાર:]

[રા. રવિશંકર પંડિત.]

"તમે જૂનો મારા વીર."

પૃષ્ઠ ૩૨

જોશી, આર્ટી કાલ-મુખ્ય.

રાજાને મહેલે માનવી સેના, ઊભી રહે દિનરાત,
વીરને પારણે સૂરજ ચાંદો, ચોકી ઠરે સાક્ષાત;
તમે જુલો મારા વીર !

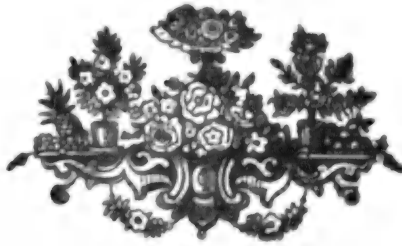
પોઠો પારણિયે ધરી ધીર.

રાજમંદિરે નાયિકા નાચે, સજી ધણી શણગાર,
કુદરત નાચે વીરને પારણે, બની સદા એકતાર;
તમે જુલો મારા વીર !

પોઠો પારણિયે ધરી ધીર.

રાજમંદિરે નાયિકા નાચે, સજી ધણી શણગાર,
વીરને પારણે બે'નડી ગાયે, હાલરડાં રસપૂર;
તમે જુલો મારા વીર !

પોઠો પારણિયે ધરી ધીર.

ભવિષ્યની બે'નડી !

(ઢાળ : ગરુડે ચઢી આવજો ગિરધારી.)

મારી બે'ની ભણેલી શીખેલી,
મારા ભારતની એ સુવેલી,
બે'ન ભાવિની આશ ભરેલી;
સદા સેવા સાધવા સહુ જનની,
રહે થઈ સેવિકા તન-મનની.

બાળપણમાં લઈ જ્ઞાન સાઈ,
યુવાવસ્થામાં થાજે વ્યવહાર,
પતિ-ગૃહને બનાવે તું ચારુ;
સદા સેવા સાધવા સહુ જનની,
રહે થઈ સેવિકા તન-મનની.

બની પત્ની જગતને દીધાવે,
થઈ માતા કુટુંબ શોભાવે,
મનુ—બાળકો હેતે વધાવે;
સદા સેવા સાધવા સહુ જનની,
રહે થઈ સેવિકા તન-મનની.

રોગી તનના ઠરઠને મુધારી,
દુઃખી દિલહાના કલેશ વિહારી,
લેજે શાંતિ ને સ્નેહ સિતારી;
સદા સેવા સાધવા સહુ જનની,
રહે થઈ સેવિકા તન-મનની.

ગૃહ-ગૃહમાં જઈને તપાસે,
શાને ભાંડુ રહે છે ઉઠાસે,
શાં શાં દુઃખ રદ્યાં આ અવાગ્રે;
સદા સેવા સાધવા સહુ જનની,
રહે થઈ સેવિકા તન-મનની.

સેવા-સ્નેહનો રોપ રોપાવો,
જ્ઞાન-વારિથી નિત્ય સીંચાવો,
મુજ ભાવિની બે'નડી આવો;
સદા સેવા સાધવા સહુ જનની,
રહે થઈ સેવિકા તન-મનની.

જીવન-રથ

(ઢાળ: દુઃખિયાની વાતો દુઃખિયા જાણે)

જીવન-રથ રઢિયાળો બે'ની;
મંગલ ગતિએ ચાલે રે;
સફળુણુ-ઘોડલી રૂમઝુમ પગલે,
તાણુતી ચાલતી મા'લે રે.

પતિપત્ની આ રથતણા,
ચાક અમુલખ બાણુ;
રથ ચાલે એ વિશ્વમાં,
પતિપત્નીને પ્રાણુ.

સંગે ચાલે સંગે મા'લે,
જાયે આગળ વધતાં રે;
મધુ મધુ મંગલ રસગીતોથી,
રસબીનાં થઈ હસતાં રે.

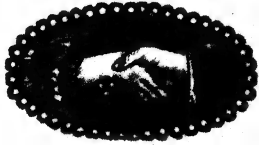
વિકટ માર્ગ છે જાતનો,
જંગલ ઝાડી અપાર;
પ્રયાણુ ફલંબ બાસતું,
જવું ગુરુને દ્વાર.

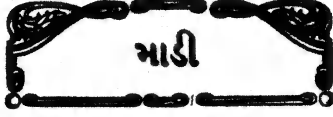
નાથના નામના સ્વર્ગીય ચીલે,
પ્રણયી પગલે ચાલે રે;
અન્યોઅન્યને આધારે ને,
એકબીજાને ઝાલે રે.

હસતો રમતો પહોંચતો,
આખર પ્રભુને દાર;
પુણ્ય-પ્રભાનાં રત્નનો,
ભરી ઘણો ભંડાર.

ધીરા ધીરા ભણકારા જ્યાં, વાંસલડીના વાગે રે;
પ્રેમ-પ્રભુનાં નયણાંની જ્યાં, જ્યોત અનેરી ભાગે રે.

જીવન—રથ રઢિયાળો બે'ની,
મંગલ ગતિએ ચાલે રે;
સફળ-બોહલી રૂમઝુમ પગલે,
તાણતી ચાલતી મા'લે રે.

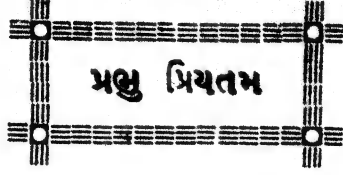
(દાળ: ગંગાની ગળણી ને જમનાનાં પાણી.)

અમૃત ખ્યાલી ને વા'લામાં વા'લી,
માતા વિનાનું જગ બધું ખાલી;
જન્મતાં માતા ને મરતાં થે માતા,
સર્વ સંભારે માડી સુખદાતા.

મિષ્ટમાં મિષ્ટ ને ઉત્તમ ખાણું,
માતાના હેતથી જેહ પોષાણું;
દુનિયાના દુઃખમાં શાંતિ પ્રમાણું,
માડી સુશબ્દનું સ્વર્ગીય લા'ણું.

સમ્રાટ રાજા ને રાંક ભીખારી,
માડીના હેતનો મહિમા ભારી;
પ્રેમનો સાગર ને વા'લની વાડી,
સર્વ સંભારે ઓ ! માડી ! માડી !

(ઢળઃ રાતડલી રળિયામણી, મનમોહનજી.)

પ્રેમે પૂજા કરું આજ રે,
પ્રભુ પ્રિયતમજી;
ધરી શાંતિ-સ્નેહનો સાજ,
પ્રાણથી ખ્યારા રે પ્રભુ પ્રિયતમજી-પ્રેમે પૂજા૦

વિનય વિવેક વિચારનો, ભર્યો પ્રસાદીયાળ;
સ્નેહમંત્રની ઘંટડી, સાથે સદ્ગુણ-માળ.
ગાઈ ગીતો તમ નામનાં પ્રભુ પ્રિયતમજી;
અમ અબળાના આધાર,
પ્રાણથી ખ્યારા રે પ્રભુ પ્રિયતમજી-પ્રેમે પૂજા૦

પ્રભુદ્વારમાં પહોંચવા, પ્રથમ પગથિયું એજ;
પતિસેવાની જ્યોતિનું, પ્રકટે છે જે તેજ.
પત્ની જાગે પતિ-તેજમાં, પ્રભુ પ્રિયતમજી;
તેનો જાગે રૂડો સંસાર,
પ્રાણથી ખ્યારા રે પ્રભુ પ્રિયતમજી-પ્રેમે પૂજા૦

અમારા અવાસમાં

(ઢાળ: રામ રાખે તેમ રહીએ.)

આવો જગતના અવાસમાં;
શુરુદેવ ! આવો અમારા અવાસમાં.

ફિલડાની વેલડી બે'કી રહી છે,
સફ્રુણુ — પાંદડી — સુવાસમાં;
શુરુદેવ ! આવો અમારા અવાસમાં.

ચોખ્ખું બનાવ્યું જીવન-આંગણું,
કાંટા ઊખેડી કંકાસના;
શુરુદેવ ! આવો અમારા અવાસમાં.

તોડી તિમિરગાઢ માયા ને મોહનું;
રમીએ અનંત ઊજાસમાં,
શુરુદેવ ! આવો અમારા અવાસમાં.

પ્રાર્થના કરે છે પૂર્વ દિશામાં,
ઊભાં બાલુડાં ઉઘાસમાં;
શુરુદેવ ! આવો અમારા અવાસમાં.

(હાળ: શીખ સાસુજી દે છે રે વહુજી રહેા ઢંગે.)

અમે સુખડામાં રહીએ રે, અમારા જીવનથી સહા;
અમે નિત્ય સતોષી રે, જરા નહીં મોહ કહા.
જે જે જીવન પામ્યાં રે, તેમાં જીવી લેવું પ્રીતે;
રાય--રંકની સ્થિતિનો, જરા નહીં ક્ષોભ ચિત્તે.
ભલે મેડી ઝરૂખા કે, સોનાની અંખાડી મળે;
ભલે ઝૂંપડી ખેતર કે, ભલે હળ લેવું પડે.
કદી વૈશાખી તડકાની, સળગતી લૂ આવી મળે;
કદી હિમના ઢગલાની, શિયાળુ ઠંડી પડે.
ભલે સહરાની રેતીનાં, રણોમાં ભટકવું થશે;
ભલે સુંદર કુંજોમાં, સુખોની શાંતિ હશે.
અમને સઘળું એ સરખું રે, અમારી એ જ રીતિ;
અમે સર્વથી જૂદા રે, અમારે સહુથી પ્રીતિ.
અમ કાફલો જૂદો રે, જગતથી આલ્યાં કદે;
પ્રભુ-પ્રેમના સતો રે, સહા અમ સાથ ધરે.
અમને સઘળા ખ્યારા રે, નહીં કોઈ જૂઠું જરા;
અમે જેવા ને તેવા રે, સહા એ સતોષી ખરા !

કેયલડી

(ઢાળ: સખી ફરવા જઈ તે વિદ્યાવાટિકા મહી.)

મેં તો નિરખી એ જાડભરી કેયલડી,
કરે મીઠડલો ટહુક ટહુકાર રે,
સ્નેહમંત્ર સાંભળું સદા યે એ સાદમાં !

આંખલિયાની ઢાળ પર,
બોલી ફ્રંક ફ્રંક ફ્રંક;
જાણે વેણુ વાગતી,
ટહુક ટહુક ટહુક.
મારા હૈડામાં ગીત તણું ઝરણું ઝરે,
ડોલે જીવન-સાથીનું નાવ રે,
સ્નેહમંત્ર સાંભળું સદા યે એ સાદમાં !

ગજવે પૃથ્વી ગગનને,
ગાઈ સદા રસગીત;
જગ આખું નિત્યે ધરે,
તુજ ટહુકાને ચિત્ત.
તારી મીઠલડી વાણી સુણી દિલડું ઠરે,
તારા જિંડા ઘેરા લલકાર રે,
સ્નેહમંત્ર સાંભળું સદા યે એ સાદમાં !

અંતર-પટમાં બગણું,
નવહું ચેતન આજ;
રણુવગડો પણુ બગતો,
કેયલ ધરતી તાજ.

તારા ટહુકાનો સમજું હું લેક તો હવે,
માફ હેડું સમજે હવે હેત રે,
સ્નેહમંત્ર સાંભળું સહા યે એ સાહમાં !

